

Rafael Roca Ricart.
IDECO de l'Horta Sud.

El doctor Faustí Barberà i la visita de València Nova a l'Ajuntament i l'Arxiu de la ciutat de València (1907)

«LO CAMPIÓ DEL REGIONALISME VALENCIÀ»

El passat 16 de desembre s'acompliren cent anys del nomenament de Faustí Barberà i Martí (Alaquàs, 1850 - València, 1924) com a president de la societat cultural i regionalista València Nova¹, una entitat que havia sigut fundada en 1904 per Josep Maria Puig i Torralva, destacat poeta ratpenatista, amb el propòsit de donar un nou impuls «polític» al valencianisme cultural i literari derivat de la Renaixença valenciana². D'aquesta manera, en poc temps València Nova aconseguí agrupar al seu voltant els nous i vells lletraferits que veien amb ulls crítics el caire conservador i conformista que la societat Lo Rat Penat, fundada l'any 1878, havia adoptat amb el canvi de segle, i que pretenien fer un pas endavant en el camí vers el valencianisme polític.

L'arribada del doctor Faustí Barberà a la presidència de València Nova en substitució d'Eduard Boix, que des del 21 d'octubre ocupava el càrrec de manera accidental³, fou estelar i fulgurant. De fet, el seu ingrés es produí pocs dies

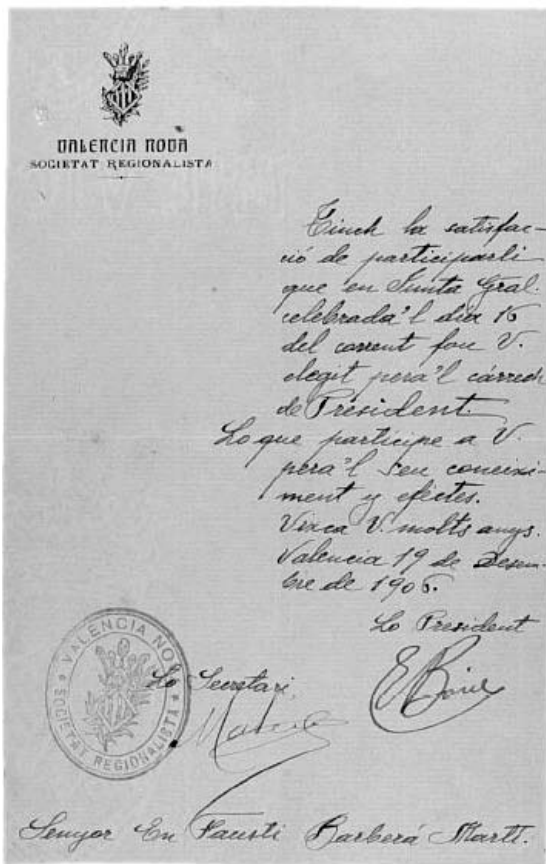
¹Trobareu transcrita la carta en què Eduard Boix –i no Boira– i Antoni Mateu li comunicaven oficialment el nomenament al meu treball: «Un nou discurs del doctor Faustí Barberà, un valencianista flamejant (1903)», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, vol. XXVI, Col·lectiu "Quaderns d'investigació d'Alaquàs", 2006, p. 45.

²Al respecte, vegeu: SIMBOR ROIG, Vicent, *Els fonaments de la literatura contemporània al País Valencià (1900-1939)*, IFV/PAM, Barcelona, 1988, p. 14-15.

³«Lo dia 21 del pasat octubre y per ausència del digne president efectiu, nostre benvolgut amich y company D. Miguel Duran, se fea càrrech accidentalment de dita presidència lo vice-president primer y director de nostre boletí D. Eduart Boix», «Notícies», *València Nova*, núm. 13, València, 6 de novembre de 1906, p. 7.

He respectat la llengua i l'ortografia originals de tots els texts reproduïts al treball, i únicament he regularitzat la puntuació, l'accentuació i l'ús de la dièresi, del guionet i de les majúscules i minúscules. També he desagrupat les preposicions compostes «per a» i «des de».

abans de la Junta general que hauria de triar-lo com a president. La qual cosa significa que es féu soci com a pas previ i segurament imprescindible a l'assumpció del càrrec⁴. En aquell moment, amb cinquanta sis anys d'edat, el doctor Barberà era un intel·lectual conegut i prestigiós, i posseïa una gran aura regionalista que s'havia guanyat gràcies sobretot a la seua activitat valencianista dins i fora de Lo Rat Penat, la societat en què a finals del segle XIX i principis del XX havia ocupat diversos càrrecs de responsabilitat.

Carta adreçada a Faustí Barberà en què se li comunica el nomenament com a president de València Nova. Està signada per Eduard Boix, president, i Antoni Mateu, secretari, i datada a València el 19 de desembre de 1906.

⁴ «Altes», *València Nova*, núm. 16, València, 15 de desembre de 1906, p. 2.

Col·laborador del mossén manacorí Antoni M. Alcover en l'obra del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, en prova del prestigi intel·lectual que l'engalanava, dos mesos abans d'ingressar a València Nova, en octubre de 1906, havia sigut nomenat congressista honorari del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana celebrat a Barcelona juntament amb Teodor Llorente, Lluís Fullana, Vicent Greus i Vicent Mancho⁵. Així mateix, era autor de diversos treballs històrics. Però el prestigi li arribà majoritàriament a través dels seus agosarats discursos, que li valgueren fama de vehement valencianista i d'excel·lent i eloqüent orador.

No hi ha dubte que els membres de València Nova, que degueren buscar-lo perquè n'ocupara la presidència, dipositaren en el doctor Barberà totes les seues esperances de progrés i de creixement. De fet, durant la crònica de la Junta general que el trià com a màxim dirigent de l'entitat, el secretari, Antoni Mateu, assegurà que aquell dia «València Nova entra per fi, definitivament, en la via regionalista, que si huy és encara estreta senda, pronte vorem convertir-se en espayosa carretera»⁶. Entrada en «la via regionalista» que, evidentment, es produïa de la mà del nou president.

Portada del núm. 17 del butlletí *València Nova*, corresponent al 31 de desembre de 1906, que donava compte de l'elecció de Faustí Barberà com a president de l'entitat valencianista.

⁵ Vegeu el meu treball: «Noves aportacions sobre la presència valenciana al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906)», en premsa.

⁶ «Junta General del 16 Desembre», *València Nova*, núm. 17, 31 de desembre de 1906, p. 3.

Per tal de copsar quina era la imatge que del doctor Barberà tenien els valencianistes de principis de segle XX serà molt útil llegir el comentari que, a propòsit del seu nomenament com a president de València Nova, publicà el setmanari regionalista *El Cruzado*, de Castelló de la Plana, i que fou posteriorment reproduït al butlletí *València Nova*. El primer que feia la publicació castellonenca, que qualificava l'insigne fill d'Alaquàs com «lo campió del regionalisme valencià»⁷, era donar notícia de l'existència de la societat València Nova, i explicar que «a ella van acudint tots los valencians de bona voluntat amadors de la nostra Terra, per a defendre fermament los drets de la nostra Pàtria Valenciana, els interessos del nostre Regne (Valentínia) i sa autonomia». Per a acte seguit comunicar que la Junta general del 16 de desembre de 1906 «va elligir president per unanimitat de vots al conegut e il·lustre doctor en medicina, D. Faustí Barberà».

El Cruzado, que es congratulava d'aital decisió, presentava el nou dirigent de València Nova com «persona amabilíssima baix tots los conceptes, molt respectable per sa esquisida cavallerositat i sa vastíssima cultura, i, sobre tot, no gents (sic) sospitosa de parcialitat per a ningú, pux qu'ha viscut alluntat sempre de la política dels partits». És a dir, destacava la independència política del doctor Barberà, característica fonamental per a una societat que aspirava a agrupar els valencianistes de tot signe polític. Així mateix, el qualificava com un home «amantíssim de la nostra pàtria, de la nostra dolcíssima parla, i de les tradicions i hermoses costums del nostre Regne, com ho té ben provat per sos estudis publicats». I assegurava que entre els seus projectes i desigs figuraven el d'estendre per totes les poblacions valencianes «una ret de societats valencianistes, a fi de reconquerir nostra perduda autonomia i lliurar lo nostre Regne del ignominiós jou del centralisme i del caciquisme», que eren algunes de les idees que el doctor Barberà havia expressat durant el parlament de presa de possessió del càrrec.

Finalment, eufòrica i optimista, la publicació castellonenca augurava que «la causa valencianista ya té *leader* que la porte a la victòria; la Pàtria Valenciana, nostre antich Realme valencià, ya té campió que'l defenga». La qual cosa demostra que en aquell moment la reputació valencianista del doctor Barberà superava les fronteres provincials, molt més fortes i sòlides encara que hui en dia, i arribava a gran part del territori valencià.

⁷ «Lo campió del regionalisme valencià», *València Nova*, núm. 17, València, 31 de desembre de 1906, p. 5.

L'ACTIVITAT AL FRONT DE «VALÈNCIA NOVA»

El doctor Barberà acomplí a la perfecció la comesa per a la qual havia sigut triat president: conduir i projectar la societat València Nova cap a l'avantguarda del regionalisme valencià. De fet, els seus sis primers mesos al front de l'entitat foren d'intensa i frenètica activitat, ja que no sols promogué visites, sinó que també pronuncià conferències⁸, realitzà viatges⁹, practicà gestions artístiques i bibliogràfiques¹⁰ i el que és més important: encapçalà l'organització de la Primera Assemblea Valenciana de Regionalistes, un aplec intel·lectual i reivindicatiu que commemorava el bicentenari de l'abolició dels Furs per part de Felip V, que tingué lloc ara fa cent anys –els dies 28, 29 i 30 de juny de 1907– i que ell mateix presidí¹¹.

Si pogué desplegar tota aquesta activitat fou gràcies al seu tarannà actiu i vital, i també al suport incondicional que, des del principi, li oferiren els membres de València Nova. Un suport que estigué acompanyat d'una gran admiració intel·lectual i d'una notable estima personal. Així es desprén de la semblança biogràfica que, per tal de presentar-lo a la resta de socis, féu d'ell Josep Maria Puig i Torralva; i de les dues poesies que, a propòsit de la seua onomàstica, li dedicaren Eduard Boix i el propi Puig i Torralva.

D'aquesta manera, aquella succinta biografia de Faustí Barberà assegurava que «sos coneiximents mèdics y sos treballs en lliteratura li han conquistat just renom en els centres científichs y lliteraris de València, y son reconegut regionalisme l'ha portat a la presidència de la nostra València Nova, que té posades ell les seues esperanses y les seues simpaties»¹². Doctor en medicina, també recordava que havia «pres part activa en moltes e importants empreses de cultura valenciana», com ara «lo primer Congrès de meges y

⁸ Dues, si més no, que tingueren lloc a la seu de València Nova els dies 24 de febrer i 19 de maig.

⁹ A més de diverses estades a Madrid, el núm. 26 del butlletí *València Nova*, corresponent al 17 de maig de 1907, p. 58, anuncia que el doctor Barberà acabava de realitzar un viatge «per Aragó i Catalunya».

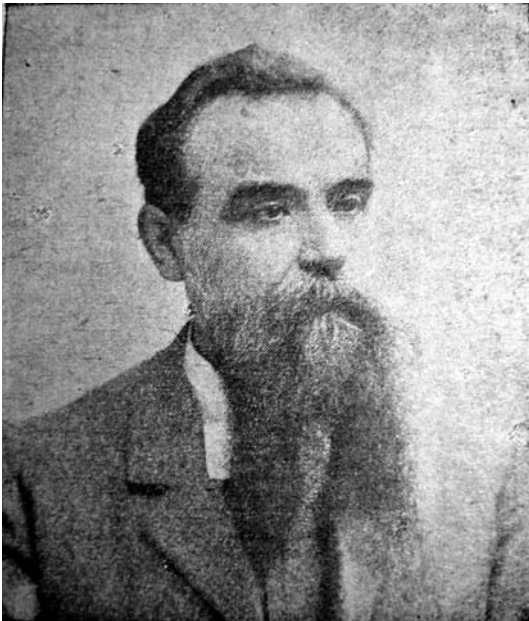
¹⁰ Al núm. 17 del butlletí *València Nova*, corresponent al 31 de desembre de 1906, p. 7, llegim que «D. Faustino Barberà, presidente del centro regional València Nova, ha obtenido del ministro de Instrucción pública una biblioteca selecta y una colección de grabados artísticos con destino a la misma». D'altra banda, al núm. 27, corresponent a l'1 de juny de 1907, p. 71, llegim: «Havem recibit la biblioteca escullida que, gràcies a nostre benvolgut president, pogué obtindre en son últim viatge a Madrid».

¹¹ Vegeu: «Primera Asamblea Valenciana de Regionalistes», *València Nova*, núm. 23, València, 3 d'abril de 1907, p. 33; i ROCA, Rafael, «La Primera Asamblea Valenciana de Regionalistes (1907)», *Saó*, núm. 318, València, juny de 2007, p. 8.

¹² PUIG TORRALVA, J. M., «D. Faustino Barberà», *València Nova*, núm. 19, València, 7 de febrer de 1907, p. 2.

potecaris celebrat en València en l'any 1891», que havia sigut vice-president de «lo primer Congrés de meges especialistes de la gola, reunits en Madrid en 1896», i també que havia contribuït «poderosament a la fundació del Colegi valencià de sorts-muts y cegos» i «a la fundació de la Leproseria regional de Fontilles». Així mateix, recordava que havia fundat la *Revista Valenciana de Ciencias Mèdicas*, «en quals columnes han aparegut molts importants treballs que honren a nostra medicina del present y també a la del pasat».

Així mateix, Puig i Torralva s'hi referia a la seua vocació cultural i literària, i assegurava que «en molts e importants treballs [el doctor Barberà] ha demostrat son amor a la *terreta* y a nostres llibertats tradicionals». I, com no, a la seua acreditada capacitat oratòria, al renom de la qual havia contribuït ben eficaçment la gran transcendència que assolí l'efusiu discurs d'obertura de curs de Lo Rat Penat que pronuncià en desembre de 1902 en qualitat de president accidental: el famós *De regionalisme i valentinicultura*. Al respecte, deia Puig i Torralva: «Dende la presidència de "Lo Rat-Penat", al inaugurar-se les tares de dita corporació en 1903, pronuncià un elocuent e interessant discurs sobre regionalisme. En cuantes ocasions oratòries se li han presentat s'ha expressat en lo mateix sentit».

Fotografia de Faustí Barberà publicada, juntament amb la semblança escrita per Josep Maria Puig i Torralva, al núm. 19 del butlletí *València Nova*, que veié la llum el 7 de febrer de 1907.

El paràgraf final de l'article expressava de manera diàfana els anhels de progrés i les esperances de futur que, com hem vist, els membres de València Nova havien dipositat en la seua elecció com a president: «La posició social de D. Faustino Barberà, y més que tot la seua independència política, són ferma garantia per a la acertada direcció de la societat regionalista "València Nova", en cual tasca sos números y entusiastes socis no han de regatejarli son valió concurs a son volgut y sabi president».

EL DIA DE SANT FAUSTÍ

D'altra banda, resulten ben eloqüents i significatives les dues poesies que el 15 de febrer de 1907, dos mesos després d'haver sigut triat president i a propòsit de la seua onomàstica, li dedicaren dos dels membres més destacats de València Nova. D'aquesta manera, el butlletí de la societat corresponent al 20 de febrer d'aquell any assegurava que

«lo dia 17 (sic) corrent se reuniren un bon número de socis en lo domicili de nostre benvolgut president, l'eminent Dr. Barberà, per a felicitar-lo en son sant. Que foren atenguts finament és tonto que ho fem constar, però sí que no volem deixar sense que conste la presència de l'hermosura y elegància esquisita de sa digna companyera, la que nos obsequià en pastes, vins y licors que produïren, com és consiguient, l'alegria en son major grau. Nostre director, Sr. Boix, improvisà una festiva poesia que féu destornillar de risa als concurrents, sent demprés secundat per lo Sr. Puig Torralva, qui contà certs sosuïts de sa única y exclusiva lliteratura, que causaren el deliri.

La festa, com era d'esperar, recaigué sobre nostra causa, lo regionalisme, y se tractà de tantes coses y se prengueren tals acorts, que quan arrive l'hora de sa publicació, causaran efectes de gran importància»¹³.

Efectivament, d'aquella improvisada festa, lúdica i valencianista, que tingué lloc a casa del doctor Barberà, ens n'han pervingut dues belles i divertides mostres líriques. La primera fou publicada al butlletí *València Nova* corresponent al 9 de març de 1907, precedida del següent comentari: «Obtingut lo permís per a sa publicació, allà va la poesia de nostre estimat director, en Eduart

¹³ «Notícies», *València Nova*, núm. 20, València, 20 de febrer de 1907, p. 15.

Boix, improvisada ab l'acte hermós de felicitar al eminent Dr. Barberà, digne president de nostra societat». La composició fa així:

«Si m'ajuda la memòria
vaig a contar a vosté
una feta que mon pare
quan era yo gich me féu.

Tornà del camp y portava
ple de pomes un saquet
que donaven, al mirar-les,
cualsevol mal pensament.

Com se vullga yo tenia,
entre els atres germanets,
de fartó y avarisiós
nota de sobresalient,
sobre la taula, mon pare,
un plat sopero ompligué
de les pomes més giquetes
que portaba ab lo saquet.
Mes el tunante una poma
que seria per lo menys
com el cap d'un mal coriste,
sense contar el servell,
la posà damunt de totes
y la llum que, del quinqué,
allumenaba contenta
el tamany del frut aquell,
per art de *birli-birloque*
s'apagà de colp... ¡Gran Déu,
vaja una ocasió bonica
per a esmolar-me les dents!...

Tire mà, sense pensar-o,
dins del plat ab tot lo lleu,
y una garra ab cinch apòstols
m'agafà apretant-me y... res.

Que si vol vosté, doctor,
que l'honre ab algun dolçet,
done-me-lo; però atines
siga el més gicorrotet.
Pues no vullch se repetixca
de la *poma* el gran consell...
¡¡Que me féu cluixir mon pare
esta barra d'un revés!!» ¹⁴.

La divertida història de fruites, xiquets «fartons» i pares «censors» que relaten les anteriors estrofes recorda molt a la que, el 25 de setembre de 1913, i amb la finalitat d'explicar una de les accepcions amb què s'utilitzava el verb «gosar» a l'Horta de València, el doctor Barberà relatà per carta a mossén Alcover¹⁵.

La segona poesia, deguda a la ploma de Josep Maria Puig i Torralva, aparegué al butlletí *València Nova* set dies després, i insistia en la idea que el nomenament del doctor Barberà com a president «glòria nos donarà», ja que havia de permetre que l'entitat «alçe llaugera son vol». Portava per títol «A D. Faustí Barberà, en lo seu sant y beneït dia», i en publicar-se fou datada, per error, a «València, 15 janer 1907»:

«És D. Faustí Barberà,
nostre volgut president,
valencià sobresalient
que glòria nos donarà:
València Nova farà
qu'alçe llaugera son vol,
y seguint de son estol,
firmement regionalista,
no l'he de pedre de vista
fins vore-lo junt al sol.
Per això, plens d'alegria,
hui que celebra'l doctor
de sa família'l calor,

¹⁴ *València Nova*, núm. 21, València, 9 de març de 1907, p. 20.

¹⁵ En aquell cas, però, no es tractava de pomes sinó de bresquilles. Comproveu-ho a: ROCA RICART, Rafael, «Un nou discurs del doctor Faustí Barberà, un valencianista flamejant (1903), *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, vol. XXVI, Col·lectiu "Quaderns d'Investigació d'Alaquàs", 2006, p. 38-39.

del seu sant el feliu dia,
l'hi fem coral pleutesia
posant l'entusiasme a prova.
¡Vixca nostre president,
sempre sa y sempre content...
y vixca València Nova!»¹⁶.

LA VISITA A L'ALCALDE

Una de les primeres activitats públiques que Faustí Barberà portà a terme com a president de l'entitat valencianista fou la visita que el 14 de febrer de 1907 promogué a l'Ajuntament i l'Arxiu de la ciutat de València. El cas és que un nombrosa comissió de València Nova, «presidida per nostre estimat president, doctor Barberà, y formada per nostres consocis senyors Puig Torralva, Guastavino, Gumiel, Gurguí, Asensi, Coll, Bermell, Izquierdo, Giménez, Costell y mols (sic) més, que no recordem»¹⁷, s'havia desplaçat fins a la Casa de la Vila per tal de felicitar, «per son nomenament d'alcalde de València», Josep Martínez Aloy, destacat intel·lectual i ratpenatista que també ocupava el càrrec de cronista de la Diputació provincial. Durant la recepció a l'alcaldia, a més de felicitar-lo, el doctor Barberà manifestà «que ya que l'ocasió y l'amabilitat de l'alcalde li ho permetien, li exposaria les següents peticions de vera necesitat per a València».

Entre les demandes o reivindicacions que expressà a Martínez Aloy, totes de caràcter cultural i històric, figuraven:

-El desig que contribuïra «en forta voluntad per a què quedara catalogada y oberta al públich la biblioteca formada per els donatius dels celosos y malograts valencianistes Don Joan Churat y Don Salvador Sastre»;

-Que promoguera «la reforma dels ròtuls de carrers que no són més que corrupcions dels noms històrichs que d'antich tenien», per tal d'evitar malformacions com, «per eixemple, lo de *Empina*, per *En Pina*; y lo de *Maravilla*, per *Mare Vella*»;

¹⁶ *València Nova*, núm. 22, València, 16 de març de 1907, p. 31.

¹⁷ «València Nova en l'Alcaldia de València», *València Nova*, núm. 20, València, 20 de febrer de 1907, p. 12.

-Així mateix, el doctor Barberà «també féu notar el desig de València Nova de vore a son Micalet restaurat com ho foren la Llonja y les Torres de Serrans, y al efecte pregà a la perícia artística del nou alcalde que no s'accontente en assegurar la conservació de nostra hermosa torre gòtica, sinó que la restaure dotant-la de la barana que a modo de corona ha de hermostrar-la. Y ja que l'actual y antiestètic remat, per son gran pes que gravita sobre la bóveda, ha de ser la mort de nostre Micalet, que se lleve eixe armatoste y se substituïca per una espadanya de ferro, estil gòtic, com ho tenen les torres anàlogues de Barcelona»;

-Finalment, el president de València Nova demanà que «lo proyectat rellonge municipal de la Llonja» fóra harmònic a la tradició cultural valenciana: «ya que nostre municipi no puga permetir-se el luxe d'atres corporacions similars, de la de Berlín, per eixemple, col·locant un rellonge de música que toca peses cada quart o cada mig hora, bo seria per lo menys que les tres campanes estigueren indispensablement acordades a to musical y donaren un intervalo agradable al ouït cada volta que sonaren per a marcar les subdivisions diàries del temps, majorment quan això no li havia de costar més diners al municipi».

L'il·lustre alcauser finalitzà la seua intervenció assegurant que, «encara que moltes més aspiracions abraça nostra societat valencianista», les deixava per a un altre dia, ja que «per ara sobrava ab lo dit». Segons que relata el butlletí *València Nova*, l'alcalde «contestà ab la amabilitat que'l caracteritza, acceptant com a seus tots los desijos de València Nova». En conseqüència, i amb una gran sensibilitat històrica i cultural, pel que fa als noms de carrers «aconsellà la conveniència de que fóra presentada una moció al ajuntament pregan-li la immediata reforma dels ròtuls que estiguen en desacort ab la ortografia primitiva»; i pel que fa a la restauració del Micalet i la col·locació del rellotge municipal, «oferí atendre ab la prontitud y extensió posible dits prechs». Martínez Aloy rematà el seu parlament afirmant «que estava disposat a recullir quantes indicacions li fera la opinió pública y més quant estes foren de valencians entusiastes; y aludint a un solt de la premsa, en què'l suposaba contrari a què's parlara el valencià en una Junta municipal d'associats, insistí en què esta versió no era exacta, pues com a president s'havia limitat tan sols a fer notar que esta qüestió era rònegament de la incumbència del municipi, y no de la Junta d'associats»¹⁸.

¹⁸ *Ibidem*, p. 13.

Abans d'abandonar l'alcaldia, però, el doctor Barberà encara prengué novament la paraula. Ho féu per a agrair a la primera autoritat municipal les seues respostes i per a reconèixer, «una vegada més, les qualitats que adornen al senyor Martínez Aloy per a ser un bon alcalde de nostra ciutat». I en relació a l'afer lingüístic, el president de València Nova «féu constar que jamay cregué en la referida versió de la premsa, perquè tenia y té la seguretat de què'l senyor Martínez, espert lletrat com és, ya sap que no existix lley de Corts ni Real Decret prohibitiu del empleo dels idiomes populars en les corporacions municipals, pues si tal veda existira, afigí, ¡quants ajuntaments de la regió valenciana se quedarien sense poder celebrar sessions per desconeiximent de'l idioma nacional!».

LA VISITA A L'ARXIU MUNICIPAL

El mateix butlletí que reporta l'entrevista amb Josep Martínez Aloy indica també que «la comisió de "València Nova" que anà a visitar al senyor alcalde, aprofitant la ocasió de trobar-se en la casa Ajuntament, visità l'Arxiu municipal», ubicat al mateix edifici. I que «de lo que varen vore y oïren de boca del entés y amable argiver, D. Vicent Vives Liern, donarem un extracte en lo pròxim número»¹⁹.

Efectivament, dues setmanes després, el 9 de març, fou publicada la primera part d'una llarga crònica que, sota el títol de «"València Nova" en l'Arxiu de la ciutat», relatava tot el que els socis havien vist i inspeccionat en aquella visita. La segona part de la ressenya aparegué al núm. següent, corresponent al 16 de març, i estava signada per «Un valentí», és a dir, un habitant de «Valentínia»²⁰, que era el nom que els membres de València Nova proposaven per a denominar el territori propi, també conegut com a Regió Valenciana, Pàtria Valenciana, Antic Regne de València, País Valencià i, més recentment, Comunitat Valenciana. Posteriorment, il·lustrada amb algunes imatges i sota el llarg títol de *Recort d'una visita a l'Arxiu de la ciutat de València promoguda per lo president de la societat regionalista València Nova, Dr. D. Faustí Barberà, realitzada en lo dia 14 de febrer de 1907 y escrita y treta a llum per un valentinià*, la versió íntegra de la ressenya fou publicada en format opuscle d'una dotzena de pàgines a la «Imprenta de Doménech y Taroncher» de

¹⁹ «Notícies», *València Nova*, núm. 20, València, 20 de febrer de 1907, p. 15.

²⁰ Al respecte, vegeu: G[UMIEL] E[NGUIX], R[osend], «¿Com li direm?», *València Nova*, núm. 13, València, 6 de novembre de 1906, p. 5-6.

València²¹. Cosa que sembla indicar que fou el mateix autor –«escrita y treta a llum»– qui se'n féu càrrec de les despeses d'edició.

El primer que cal assenyalar és que la visita de València Nova a l'Arxiu municipal està íntimament relacionada amb l'activitat excursionista que des de febrer de 1880 organitzava la societat cultural Lo Rat Penat, i que li havia permès desplaçar-se a múltiples pobles de la geografia valenciana²². Una activitat que, si més no, des de març de 1896 també incloïa visites a diversos edificis i monuments –públics i privats– de la ciutat de València, com ara: la Llotja, les Torres de Quart i de Serrans, l'Escola d'Artesans, la casa nadiua d'Ausiàs March, l'Hospital provincial, el Palau arquebisbal, els diferents convents i parròquies... i l'Arxiu municipal, que el Centre Excursionista de Lo Rat Penat visità el 7 de setembre de 1898²³. Per tant, cal concloure que fou de l'excursionisme intel·lectual que practicà Lo Rat Penat –societat de la qual havien format part destacats dirigents de València Nova– durant les dues darreres dècades del segle XIX i la primera del XX d'on prengué model el doctor Barberà a l'hora d'organitzar aquesta visita²⁴.

Respecte a l'autoria de l'escrit que ens la reporta, i que com sabem fou signat amb pseudònim –«Un valentí», primer; «Un valentinià», després–, és molt probable que el responsable fóra el mateix doctor Barberà, president de la societat i promotor de la visita. Ja que, tal com recentment ha assenyalat el professor Antoni Ferrando, la denominació «Valentínia» –d'on deriva el pseudònim– com a alternativa a «Regne de València» ja fou «proposada per Faustí Barberà en el seu conegut discurs de 1902»²⁵. D'altra banda, sabem que, segurament per un excés de modèstia, el nostre paisà era afeccionat a amagar el seu nom darrere de les més diverses denominacions, ja que en 1913 redactà un opuscle titulat *Per a valencians* que no signà amb el seu nom

²¹ Sens dubte per error, en nota a peu de pàgina l'editor indicava que «aquest article aparegué en los nombres 21 y 22 de lo butletí de la esmentada societat València Nova mesos de febrer y març de 1907», ja que aquests dos números del butletí *València Nova* aparegueren el 9 i 16 de març, respectivament. D'altra banda, cal assenyalar que resulta estrany que el text de l'opuscle fóra datat a «València, a 22 de març de 1907», és a dir, sis dies després d'haver aparegut al butletí la segona de les ressenyes.

²² Al respecte, vegeu els meus treballs: «El Centre Excursionista de Lo Rat Penat», Saó, 240, València, maig de 2000, p. 3134; i *El Centre Excursionista de Lo Rat Penat (1880-1911)*, en premsa. D'altra banda, em vaig ocupar de les excursions al nostre poble a: «Tres visites del Centre excursionista de Lo Rat Penat a Alaquàs (1880, 1897 i 1898)», *Quaderns d'investigació d'Alaquàs*, vol. XV, Col·lectiu "Quaderns d'investigació d'Alaquàs", 1996, p. 129.

²³ «"Lo Rat Penat" en el Archivo municipal», *Las Provincias* (9-IX-1898).

²⁴ Hi ha constància que Faustí Barberà participà en, si més no, tres de les visites del Centre Excursionista de Lo Rat Penat: les de Sueca (1896), Alginet (1898) i Paterna (1911).

Portada del *Recort d'una visita a l'Arxiu de la ciutat de València* (1907).

propi, sinó com «Un fill de la terra amant de sant Vicent Ferrer, de la seua llengua i de la pública honestat»²⁶. Finalment, resulta lògic que, tractant-se d'una activitat promoguda i encapçalada per ell, considerara que –per una qüestió de pudor– era millor amagar la identitat de l'autor de la ressenya darrere d'un pseudònim. Perquè, altrament, podria semblar autobombo.

Pel que fa al text de la visita, cal dir que s'iniciava recordant que «en nostre número proppasat férem promesa de donar ampla crònica de lo que vérem al visitar l'arxiu de València en lo dia 14 de febrer, y anem a cumplir la paraula empenyà»²⁷. L'anònim cronista descrivia aquella dependència municipal com «un sagrari de recorts venerats, de inapresiables documents y de joyes artístiques» d'imprescindible coneixement per a «cuants amem de tot cor lo

²⁵ FERRANDO, Antoni, «El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906): repercussions al País Valencià», dins *El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Reflexos i projeccions*, Maria Pilar PEREA i Germà COLÓN DOMÈNECH, eds., Barcelona-Castelló de la Plana, 2006, p. 118.

²⁶ CASANOVA, Emili, «Faustí Barberà, col·laborador del DCVB d'Alcover, i autor de *La causa y el remey de la decadència present d'Espanya*», *Actes del segon Congrés d'Estudis de l'Horta Nord (Vinalesa, 3-6 d'abril de 2003)*, ed. a cura de Josep Vicent FRECHINA, Brosquil, Centre d'Estudis de l'Horta Nord, Ajuntament de Vinalesa, 2004, p. 308-309.

²⁷ «València Nova» en l'Arxiu de la ciutat», *València Nova*, núm. 21, València, 9 de març de 1907, p. 18.

gloriós passat». I que, això, bé que justificava l'interés del novell president de València Nova de realitzar allí la seua primera excursió intel·lectual.

Entre «lo principalment anotat y contemplat», l'autor hi destacava dues senyeres: la reial, «eixe emblema de l'pàtria», i la de la conquesta, enarborada «quant València caigué'n mans de lo gran conqueridor en l'any 1238». Així mateix, i «per a no pasar per alt ninguna de les banderes guardades per la ciutat», també s'hi citava «lo pendó de Castella», del qual l'autor únicament deia que li recordava «l'època de la decadència del dret valencià, quant, abolits los Furs, als desgraciats habitants de nostra regió no'ls quedava tan sols lo dret de demanar».

Reliquiari de Sant Jordi conservat a l'Arxiu municipal de València. És d'argent i davant d'ell feien el jurament els jurats de la ciutat.

El següent objecte que descrivia la ressenya eren les dues claus de la ciutat «construïdes l'any 1632 per lo manyà Joan Martí». S'hi assegurava que havien sigut daurades al foc, i que «s'entregaven als reys en senyal de domini quant feien s'a entrà solemne en València, supost que era lo cap del Regne». Així mateix, també hi ocupaven un lloc preferent l'espasa de Jaume I i el reliquiari de sant Jordi. L'espasa, apuntava el cronista, «ens recorda la mà forta de lo vencedor de la morisma, qual indomable bravura tragué de la barbàrie y de la opresió a nostra benvolguda terra». Pel que fa al reliquiari d'argent, cal dir que estava «constituït per una estàtua ecuestre del gloriós sant» i un «horrible dragó» col·locats sobre una peanya rectangular «dins de la cual està la reliquia del sant, qu'és un troç d'os de l'avansbras». L'autor assegurava que dins de l'«esmentada peanya se guarda també una clau de lo sepulcre del Dr. Domingo Sarrió», un altre fill d'Alaquàs²⁸, «a qui els jurats molt l'estimaven per s'a intervenció en asuntos diversos de utilitat per a València». La ressenya encara oferia alguns detalls més sobre el reliquiari, com ara que fou obra de «lo plater valencià Eloy Camanyes».

Amb tot, i malgrat les moltes joies artístiques que s'hi amagaven, el cronista no tenia cap dubte que l'Arxiu «per los manuscrits és lo embelés dels historiaris regnicols», ja que guardava «documents de l'any 1239, açò és, de l'any

Esquerra: Primer segell que utilitzà la ciutat de València després de la Reconquesta.

Dreta: Segell propi dels albarans i del Llibre de Claveria comuna, utilitzat per la ciutat de València en el segle XVI.

²⁸ Sobre aquest religiós del Barroc, vegeu el meu treball: «Notícies, vida i miracles del venerable pare Domènec Sarrió (1609-1677)», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, vol. XVI, Col·lectiu "Quaderns d'Investigació d'Alaquàs", 1997, p. 27-44.

següent de la Conquesta, y la col·lecció dels “Manuals de Conçells” numerosíssima y complerta des de l’any 1306 hasta’l present». Entre aquelles peces bibliogràfiques, n’hi havia de gran valor històric, com ara un mapa de València «fet per lo gran matemàtic pare Vicent Tosca». Però les que més cridaren l’atenció de l’autor varen ser «lo eixemplar dels Furs y lo “Llibre del Consulat de mar”». Pel que fa al primer dels còdexs, que era detalladament descrit, hom assegurava que es tractava de «lo còdich més important del món en l’història del dret valencià y l’únich que resulta legalment autoritzat», «còpia legalment autoritzada dels furs antics de D. Jaume, de lo que donà fe lo notari de les Corts a què estos se revisaren»²⁹. La qual cosa el convertia en «una verdadera preciositat bibliogràfica y jurídica qu’ella per si mereixeria nostra visita a l’Arxiu».

Pel que fa al segon dels còdexs, el «Llibre del Consulat de mar», la ressenya afirmava que es tractava de «117 fulles de pergami encuadernades en fusta forrà de badana de los colors groch y rojt, ab tres bandes del primer que se conserven y dos intermitjes del segon que han desaparegut». Però que, amb tot, el volum estava en perfecte estat de conservació. Sobre el contingut, «ocupen les sis primeres fulles un almanach curiós, ab santoral y efemèrides llunars (...). Segueixen en vuit fulles els índices de lo contengut en quatre seccions» i el text pròpiament dit, que comença al full 75, «lo cual porta orla artística ab una nao entre figures de capritjo delciadament miniades y exornades en or brunyt».

La part final de la ressenya estava dedicada al director de l’Arxiu municipal, l’erudit i ratpenatista Vicent Vives Liern (1862-1930), especialista en heràldica i famós pels seus estudis sobre l’origen del rat penat en l’escut d’armes de València³⁰. Se’l qualificava com a «home ben conegut per sos dots personals, per s’a perícia y gran coneiximent de l’Arxiu, y sobre tot per la jovialitat, afany y desprendiment en qu’es posa a la disposició de qui’l busca». El comentari, lloable en extrem, el qualificava com un home de conducta benèvola, laboriós i servicial, un «enamorat d’els infòlios y manuscrits qu’espera sempre l’ocasió de donar-los a conéixer a fi de què tot hom els estime com ell els vol». Cosa que, assegurava l’autor, «moltes vegades he tengut l’ocasió d’aprofitar y en la present tant ens ha servit a València Nova».

²⁹ «“València Nova” en l’Arxiu de la ciutat», *València Nova*, núm. 22, València, 16 de març de 1907, p. 28.

³⁰ Vegeu: VIVES Y LIERN, Vicente, *Lo rat penat en el escudo de armas de Valencia*, introducció de Vicent PONS ALÓS, Ajuntament de València, València, 2001.

I d'aquesta manera, amb l'al·lusió al responsable de l'Arxiu històric, finalitza una llarga crònica ja centenària que fou signada per «Un valentí», en publicar-se al butlletí *València Nova*, i per «Un valentinià», en veure la llum poc després com a opuscle. Un pseudònim, en qualsevol cas, darrere del qual amb molta probabilitat s'amagava el nostre il·lustre paisà Faustí Barberà i Martí, un personatge històric complex i atractiu, inesgotable, que creix dia a dia; una peça cabdal del valencianisme de principis de segle XX que cada vegada amb més força demana noves aproximacions i estudis.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Reproduisc en apèndix dos documents de 1907: la semblança biogràfica del doctor Barberà que, a propòsit del seu nomenament com a president de València Nova, publicà Josep Maria Puig i Torralva al butlletí de l'entitat valencianista corresponent al 7 de febrer; i les dues cròniques de la visita que la delegació de València Nova realitzà el 14 de febrer a l'Arxiu municipal del cap-i-casal, i que també varen ser publicades posteriorment al butlletí.

D. Faustino Barberà³¹

Pochs valencians desconexerán lo nom del entusiaste president de nostra societat regionalista «València Nova». Sos coneiximents mèdichs y sos treballs en lliteratura li han conquistat just renom en els centres científichs y lliteraris de València, y son reconegut regionalisme l'ha portat a la presidència de la nostra València Nova, que té posades en ell les seues esperances y les seues simpaties.

D. Faustino Barberà fon deixeble de la Escola de Medicina de València, sent intern durant los seus estudis, llisencian-se en 1875 y doctorant-se en 1879.

Ha pres part activa en moltes e importants empreses de cultura valenciana: en lo primer Congrés de meges y potecaris celebrat en València en l'any 1891 fon secretari de la comisió organidora y de la de actes, publicant l'important llibre de dit Congrés. En lo primer Congrés de meges

³¹ PUIG TORRALVA, J. M., «D. Faustino Barberà», *València Nova*, núm. 19, València, 7 de febrer de 1907, p. 2-3.

especialistes de la gola, reunits en Madrid en 1896, fon nomenat vicepresident. Contribuí poderosament a la fundació del Colegi valencià de sorts-muts y cegos, sent l'ànima de cuantes reformes y millores s'han introduït en la seua ensenyanza, perquè s'ha de saber que'l doctor Barberà és el primer propagandiste en Espanya de la enseñanza (sic) dels sorts-muts per lo mètode oral, ab cual propaganda ha contribuït a millorar l'estat de dits desgraciats y a derrocar l'anticuat caseró en què s'aloiexaba la rutina y el atrás, y en atenció a estos mereiximents la segona Asamblea Espanyola per a millorar la sort dels sorts-muts, reunida fa poch en Madrid, l'ha designat son president de honor.

Ha contribuït poderosament a la fundació de la Leproseria regional de Fontilles, emplazada en Alacant, de la que és patró, y a la redacció del hermos llibre de propaganda publicat per dita leproseria.

És fundador de la *Revista Valenciana de Ciencias Médicas*, en cuals columnes han aparegut molts importants treballs que honren a nostra medicina del present y també a la del pasat.

En el curs de 1894 donà una sèrie de conferències sobre fisiologia e higie-ne de la veu, en nostre conservatori de música, per cual treball desinteressat mereixqué la gratitud de dita institució y la llohansa dels intel·ligents. L'Institut Mèdich Valencià el premià ab medalla d'or en 1886, y més tart l'elegí per son president.

Així mateix, en molts e importants treballs ha demostrat son amor a la *terreta* y a nostres llibertats tradicionals, y dende la presidència de «Lo Rat-Penat», al inaugurar-se les tarees de dita corporació en [1902-]1903, pronuncià un elocuent e interesant discurs sobre regionalisme. En cuantes ocasions oratòries se li han presentat, s'ha expressat en lo mateix sentit.

Resultat de les seues conferències en «Lo Rat-Penat» fon la impressió de una completa biografia de Carlos Ros y catàlech rahonal de les seues obres. Treball més que suficient per a crear una reputació lliterària. Y si a recontar anàrem, moltes més produccions citaríem en corroboració d'esta veritat.

La posició social de D. Faustino Barberà, y més que tot la seua independència política, són ferma garantia per a la acertada direcció de la societat

regionalista «València Nova», en cual tasca sos números y entusiastes socis no han de regatejar-li son valió concurs a son volgut y sabi president.

«València Nova» en l'Arxiu de la ciutat³²

En nostre número proppasat férem promesa de donar ampla crònica de lo que vérem al visitar l'Arxiu de València en lo dia 14 de febrer y anem a cumplir la paraula empenyà.

És esta dependència municipal un sagrari de recorts venerats, de inapreciables documents y de joyes artístiques fins a ser so'n coneiximent indispensable a quants amem de tot cor lo gloriós pasat. Per tal motiu tingué interés nostre volgut president de que fóra allí la primera excursió que realizara València Nova y així ho logrà.

No pensem detallar quant a l'Arxiu vérem, y volem tan sols fer la resenya de lo principalment anotat y contemplat.

En primer lloch està *la Senyera Real*, eixe emblema de l'pàtria qu'anava sempre davant dels combatens valencians y que tantes voltes fon testimoni de fets heroichs en la guerra. L'hi fa *pendant* lo *Senyera de la Conquesta* ques blandejà en la torre de Beb-Açahar (dita después del Temple) quant València caigué'n mans de lo gran conqueridor l'any 1238.

Y per a no pasar per alt ninguna de les banderes guardades per la ciutat, citaré també lo Pendó de Castella, usat per a la proclamació dels reys y estrenat en la solemnitat que tingué lloch quant putjà a lo trono Luis I.

D'este pendó no dech dir més q'ens recorda l'època de decadència del dret valencià, quant, abolits los Furs, als desgraciats habitants de nostra regió no'ls quedava tan sols lo dret de demanar. Era l'any 1724 y prou: no vullch dir res més d'asò.

Les claus de la ciutat són dos y foren construïdes l'any 1632 per lo manyà Joan Martí. Estan dorades a foch. De sos ulls pentjen borles d'or y s'en-

³² «"València Nova" en l'Arxiu de la ciutat», *València Nova*, núm. 21, València, 9 de març de 1907, p. 18-20.

tregaven als reys en senyal de domini quant feien s'a entrà solemne en València, supost que era lo cap del Regne.

En una de tantes visites la comitiva l'hi's prengué tant de carinyo que se les emportà a Madrid y allà seguiren fins l'any 1844, en què la reyna Isabel II, volent donar penyora d'afecte als valencians, aprofità lo viatge de s'a mare Dª Maria Cristina y les remeté acompanyades d'una Carta Real p'a que l'hi servira d'autèntica.

No vulg acabar lo referent a objectes històrichs sense citar l'espasa del rey D. Jaume y lo reliquiari de sant Jordi: aquella ens recorda la mà forta de lo vencedor de la morisma, qual indomable bravura tragué de la barbàrie y de la opresió a nostra benvolguda terra; y de lo reliquiari vullch parlar ab més extensió. Davant d'ell feien son jurament los jurats de la ciutat y formava un venerat objecte de cult, com l'obtingué sempr'n (sic) nostra germana la terra de Catalunya.

Lo tal reliquiari de sant Jordi és de plata y està constituït per una estàtua ecuestre del gloriós sant, llança'n ristre y castigant a la malaventura, que en forma d'horrible dragó està als peus del caball. Colocades se veuen estes figures sobre una peanya rectangular que té 27 centímetros de llarga per 17 d'ampla y 7 d'alta, dins de la qual està la relíquia del sant qu'és un troç d'os de l'avansbras.

La devoció tradicional del Regne Valencià per sant Jordi se funda en què s'aparegué als conqueridors en la famosa batalla del Puig, la qual, guanyada als moros per D. Jaume en condicions singulars de desigualdad de forces, motivà la pietosa creència de qu'a la intervenció del sant s'avia degut lo trunfo³³.

Dins la mateixa esmentada peanya se guarda també una clau de lo sepulcre del Dr. Domingo Sarrió, volgut valencià del segle XVII a qui els jurats molt l'estimaven per s'a intervenció en asunts diversos d'utilitat per a València.

En les cares estretes de la dita peanya se llitgen les inscripcions dedicant

³³ A la versió publicada a l'opuscle, aquest paràgraf comença amb el següent comentari: «La adjunta figura dóna idea clara de lo q'és l'artístich y venerat relliquiari».

l'obra y recordant la fetja de s'a construcció (1596), y lo nom dels jurats que regien entonces la ciutat³⁴.

En la cara de darrere y més llarga del rectàngul de la base's llig l'inscripció referent a la clau de lo mentat sepulcre de lo Dr. Sarrió³⁵.

La totalitat de la relíquia és una obra de art molt ben acabada en tots los seus detalls, que té 26 centímetros d'alçà fins lo casco del sant y 37 y mitj hasta la punta de la llança. La féu lo plater valencià Eloy Camanyes, segons prova lo document adjunt:

«Archivo Municipal de Valencia, Libro "Manual de Consells y Stabliments de la ciutat de València". Años 1595-97. Núm. 122, sig^a. A. Dicto die. (12 febrero 1596)

Los dits senyors jurats nacional y síndich, ajustats en la sala daurada atés que la ciutat se a consertat ap aloy camañes argenter que fasa un reliquiari per a la relíquia del gloriós sent Jordi conforme un memorial fermat de mà del dit cabañes etc. Inseratur. E demana per a fer dit reliquiari cent cinquanta liures que a de ser lo pes del argent del dit reliquiari E dona per fermanses a pere breto y de peris botiguer de ferro y testimoni de suficientia a pere luis bonansa veler per ço provehexen que feta dita obligatio y rebudes les fermances li sien donades les dites cent cinquanta liures per a fer dit reliquiari.

Testimonis Hierony Sadorny y miquel ximeno».

* * *

Si en estandarts y atres objectes atrau lo nostre arxiu al visitant curiós, per los manuscrits és lo embelés dels historiaires regnícols. Allí encontren documents de l'any 1239, açò és, de l'any següent de la Conquesta, y la

³⁴ La versió publicada a l'opuscle afegeix la següent nota: «Dites lligendes són segons seguix:

1ª QUARTO KALENDAS JUNII QVI FVIT A SALVTE MORTALIVM ANNVS 1596 CONSVLIBVS IACOBO ÇAPENA MILITE, X POPHORO PEREZ DE ALMAÇAN CIVE HIERONIMO ÇARÇOLA MILITE, LVDOVICO HONORATO FORES, THOME TVRVVIO A MICHAELE IOANNE CANCIOS CIVIBUS MARCO RVIZ DE BARCENA QVESTORE VRBANO PETROPUE DACIO PLEBIS TRIBVNOS.

2ª HUIC SIMUIACRO, SUAM UMAM IMPOSVIT MANVM ELIGIVS CAMANAS AVRIFEX VALENTINVS».

³⁵ La versió publicada a l'opuscle finalitza el paràgraf amb la següent frase:«y en la de davant se veu la relíquia al través d'un cristall. Figura núm. 1».

col·lecció dels «Manuels de Conçells» numerosíssima y complerta des de l'any 1306 hasta'l present. Allí estan los llibres de la «Taula de València», els que se referixen a nostra Universitat y a lo Patronat que sobre ella eixerçí lo nostre Concell municipal y atres moltíssims volums de gran importància històrica. Allí està lo mapa original de València fet per lo gran matemàtich pare Vicent Tosca, y si a citar anàrem, menester seria tot un llibre dedicat tan sols a l'objecte. Però ni podem ni volem parlar ab tal amplitut, y per això ens limitarem a citar dos volums: lo eixemplar dels Furs y lo «Llibre del Consulat de mar».

Lo primer és lo còdich més important del món en l'història del dret valencià y l'únich que resulta legalment autoritzat.

Està escrit en vitela, foliat a dos colunes, encuadernat segle XIV, en tapes de fusta y badana, molt b'en moldejades, ab cantoneres y clauets de bronze y en lo centre de cada tapa pintat y dorat un escut d'armes d'Aragó. Les lletres inicials estan miniades en colors y les 124 fulles útils que té estan foradades per a donar pas a lo cordó d'aon penja lo sello real.

L'entrà del text és la mateixa de les col·leccions de Furs de 1482 y 1547, y después en tinta rotja apareix escrit lo següent epígrafe: «*Començen les costumes els establiments del regne e de la ciutat de València del senyor rey³⁶ en jacme per la gràcia de Déu rey da Aragó e de malorques e de València e comte de Barchinona e durgell e senyor de Montpeler axí com davayl són hordenades daquell qui la ciutat e tot lo regne ab gran uictòria guanya*».

Allí consten, en primer terme, los furs antichs que s'atribuixen a D. Jaume y demprés seguixen los nous de D. Alfonso y al final d'estos, después de lo signe del Rey, seguix d'atra lletra però de la mateixa època:

Sig + num mei Bonanati de petra dicti dni Regis notarii ejusque sigilla tenentis et publici etiam not. per totam terram et dominationem suam, Qui celebrationi dicte Curie Generalis et editione ac publicationi dictorum fororum novorum valenciæ presens fui ipsosque de mandato dicti domini Regis et dicte Curie Generalis, in vno eodemque volumine

³⁶ La versió publicada a l'opuscle incorpora el següent comentari en nota a peu de pàgina: «La paraula rey la encontrem taçada y aixís he'u avisem».

simul cum foris antiquis valenciæ scribi feci et clausi ac in predictis foris valentiæ antiquis et nouis in hoc volumine compilatis et diligenter ac fideliter comprobatis bullam plumbeam dicti dni Regis de ipsius mandato apposui in testimonium premissorum.

De la autenticitat d'este document no cap duptar, perquè porta'l sello real, l'autoriça lo notari del rey Bononat de Petra, cumplix un acord de les Corts generals de 1329, incerta los furs antichs de València y els comproba diligent y ab fidelitat, comprobació que no podia realitzar més que utilitzant alguna colecció primitiva u lo que és més natural, ab los documents originals que tenia y té l'Arxiu de nostra ciutat. Y debem fer constar que mentres no ixca atre còdich autoriçat y sagellat per lo rey y per son notari, y del tal còdich resulte que los furs antichs de D. Jaume són atres dels incluits en la collecció manada fer y feta en 1329, este ha de ser lo punt de partida de tota discursió sense ficar-nos en giquetes coses que podien modificar fets molt sensills.

Dit còdich³⁷, pues, resulta còpia legalment autoriçada dels furs antichs de D. Jaume, de lo que dóna fe lo notari de les Corts a què estos se revisaren. Ell[!] done entendre que la lleislació valenciana quedà constituïda per los furs nous de D. Alfons II y per los antichs de D. Jaume, sempre que no s'oposaren a d'aquells. Y per tal rahó els dos cosos de lleys, totalment separats, comprenen la còpia autorisà y comprobà del notari Pedra y son 1er furs antichs (Costums y Furs de Jaume 1er ab les adicions acordades per lo mateix monarca que deu ser lo còdich reformat de 1270). 2on furs nous (adicions, correccions, supresions y variacions fetes per D. Alfons II als furs antichs). He'hu confirma lo privilegi expedit per D. Alfons en dites Corts a IV del idus de jiner de MCCCXXIX, o siga, el 10 de jiner de 1330, pues en ell se lligit «*Quasdam additiones correctiones detracciones et mutationes ipsis foris fecimus et addidimus quas foros novos decreuimus nuncupari*» (Aureum opus núm. VII Alfonso II).

De modo que si les adicions, correccions, supresions y variacions fetes en los furs de D. Jaume per D. Alfons II són les que este manà se digueren «Furs nous», ab ells constituí compilació separada, no y a que buscar a estos en lo texte de don Jaume I y, per lo tant, és evident que los «Furs

³⁷ Ací comença la segona part de la ressenya: «"València Nova" en l'Arxiu de la ciutat», *València Nova*, núm. 22, València, 16 de març de 1907, p. 28-29.

antichs» són la compilació íntegra de los de D. Jaume I segons la última de les reformes introduïda en 1271. Opinió del arxiver de la ciutat del que la prengué lo Sr. Danvila.

És este còdich, segons tinch dit, una verdadera preciositat bibliogràfica y jurídica qu'ella per si mereixia nostra visita a l'Arxiu.

Lo segon dels còdichs mencionats és «Llibre del Consulat de mar».

Un folio³⁸ escrit en 117 fulles de pergamí encuadernades en fusta forrà de badana de los colors groch y rojt, ab tres bandes del primer que se conserven y dos intermitjes del segon que han desaparegut. Té cantoneres, claus grosos de bronce y en lo centre l'escut d'armes de València, en losange.

Les fulles estan en perfecte estat de conservació, mostrant l'escritura a dos columnes de molt bona lletra gòtica, amb moltes siglas, a sovint faltant vocals y de les consonants m y n per un suplixen ab comes y ralles en la part superior, per lo qual y per l'empleo de llengua valenciana antiga no és del tot fàcil de llegir-lo a qui no tinga costum de llegir estos escrits. Ocupen les sis primeres fulles un almanach curiós, ab santoral y efemèrides llunars, adornat com tot lo manuscrit ab inicials y membrets de tintes rotja y blaba, mentres és negra la del text.

Seguixen en vuit fulles els índices de lo contengut en quatre seccions: la primera dels Còsuls, elecció, presentació, jurament y atribucions, ab les dels jutges d'apelació, ocupant tot 46 capítuls.

La segona comprén en 257 ab numerario apartada o independent, el còdich general, diguent el membrete: *Aquestes són les rúbriques de les bones costums els bons usatges de la mar*. Porten la secció 3^a. *Les costums de mar a Barcelona*, açò és, los capítols generals del rey D. Pedro IV, proclamats en setembre de 1340, que són 41.

En la 4^a y última van insertats los privilegis de ampliació al primer de D. Pedro III de 1283 les consultes y les sentències hasta 1379.

³⁸ La versió publicada com a opuscle diu «volum».

En la fulla 75 comença lo text, lo qual porta orla artística ab una nao entre figures del capriçjo delicadament miniades, y exornades en or brunyt.

Al cap apareix lo rey d'Aragó sentat en lo sòlio, que lo mateix que el dosel y la catifa és de tapís de bandes rojtes y grogues.

Sosté lo sobirà un món en la mà esquerra, empunyant lo ceptre en l'altra. A un y altre costat s'agrupen los príncips, senyors y cortesans.

Esta miniatura fon obra del pintor o il·luminador valencià Domingo Crespi, per més que don Cesáreo Fernández Duro diga que fon Domingo Adanar en el article respecte de este còdich publicat per la revista *El Archivo*, tomo 7º.

És de supondre qu'este llibre s'escrigué poch después del últim privilegi que inserta, açò és, a últims de l'any 1379.

Per a probar lo dit, respecte al il·luminador de lo llibre, allà va'l document que he'u proba:

Ayuntamiento Constitucional de Valencia.- «Archivo Municipal de Valencia. Libro de Clavería común. Años 1408-1409. Nº. 36, sigª I.

De nos etc. Metets en compte de vostra data les quantitats deims scrites les quals de manament nostre a vosaltres feyt en virtut de albarans nostres feyts ab empremta de la Sala hauets pagades e liurades al discret en Luis Fenolloça, escriuà de la Sala e de voler de aquell a les persones e per les coses següents. Primerament, an Jacme Gisbert, escriuent de letra formada onçe lliures en part e paga de ço que deu anar de reduir en bella forma e volums e libres nous les costumes de la mar de tots los furs vells e nous segons par per albarà de la dita empremta de xx dabil any Mil cccviii. Ítem an domingo crespí illuminador per captalmar e illuminar los dits volums ab albarà de vii de Setembre del any M.cccviii setçe lliures deu sol' Ítem al dit en Gisbert per la dita rahó ab albarà de xx de Setembre del dit any cinch lliures x sol' Ítem an Johan scot pellicer per vii dotzenes de pergamins de cabrits tolosans de forma maior y lliures xv sol. vi diners ab albarà de xxvii de Setembre del dit any, les quals dites quantitats prenen suma de xxxviii lliures xv sous vi diners. E retenits etc. Dat. Valencie xxv. die Madii Anno A natiuitate domini Mº. ccccº nono. Vidit de falchs».

* * *

Finalitzat quant volia dir de l'Arxiu, parlaré de l'Arxiver (sic). No perquè tingh ganes d'ocupar-me d'este respectable e il·lustrat empleat municipal, sinó per la necesitat de fer justícia a sos mèrits, reconéixer sos serveixs y donar-l'hi les gràcies per s'a galanteria.

És l'arxiver y jefe d'esta dependència D. Vicent Vives Liern, home ben conegut per sos dots personals, per s'a perícia y gran coneiximent de l'Arxiu y sobre tot per la jovialitat, afany y desprendiment en qu'es posa a la disposició de qui'l busca. S'a conducta és tan benèvola que no pareix asoles la del empleat laboriós y complacient que servix al públich; sinó la del *amateur*, la del enamorat d'els infòlios y manuscrits qu'espera sempre l'ocasió de donar-los a conéixer a fi de què tot hom els estime com ell els vol.

Afany que moltes vegades he tengut l'ocasió d'aprofitar y en la present tant ens ha servit a València Nova p'a realiçar a l'Arxiu una visita profitosa y a mi p'traure al públich esta resenya.

Un valentí.

